

سیاست‌ها و راهکارهای کاهش مهاجرت نخبگان

دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی:

هدف ما کاهش مهاجرت نخبگان به خارج از کشور و حفظ سرمایه‌های ملی در کشور است. ارائه آمارهای مختلف درباره افزایش مهاجرت جوانان تحصیل‌کرده به خارج از کشور و گرایش ایشان برای مهاجرت به خارج از کشور باعث خروج سرمایه‌های ملی و نگرانی مسئولان دلسوز کشور شده است. با توجه به اهمیت و ضرورت بهره‌وری از استعداد و تخصص صاحبان اندیشه برای رشد و توسعه کشور ابتدا باید تعریف دقیقی از مهاجرت نخبگان داشته باشیم. جامعه آماری در بررسی پدیده مهاجرت نخبگان تنها شامل متخصصین که دارای مدرک آموزش عالی هستند نمی‌شود. همچنین متخصصین و نخبگان را نیز نباید تنها در میان اساتید دانشگاه جستجو کنیم. دکتر کی‌نژاد ضمن بیان این مطلب افزودند: ملاک ارزیابی ما صرفاً مرزهای جغرافیایی نیست. بلکه «بهره‌دهی افراد در جهت منافع ملی» است. حتی افراد متخصص زیادی در داخل کشور هستند که از تخصصشان در داخل کشور بهره‌گیری مفیدی نمی‌شود که جزء گروه مهاجر محسوب می‌شوند. اما در این میان دسته دومی نیز هستند که اگر چه خارج از کشور زندگی می‌کنند اما چون ارتباط علمی خود را با مرکز علمی داخل کشور حفظ کرده‌اند و در خدمت منافع علمی مملکت هستند، جزء مهاجرت نخبگان محسوب نمی‌شوند. ایشان افزودند: آنچه که فعلاً در کشور ما بر روی آن بحث می‌شود مهاجرت مغزهای بالفعل است. اما نکته مهم دیگری نیز در این مقوله وجود دارد و آن وجود مغزهای «بالقوه» است که در کشور زیاد است که این افراد هنوز به مدارج بالایی علمی دست نیافته‌اند. این افراد باید شناسایی شوند و امکان حضور و ظهور در عرصه‌های مختلف علمی و تحقیقاتی کشور و جذب و هدایت آنان فراهم شود.

دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی درباره سابقه مهاجرت دانشمندان ایرانی به خارج از کشور گفتند: پدیده مهاجرت نخبگان منحصر به ایران یا کشورهای توسعه نیافته نیست. حتی کشورهایی مثل سوئیس نیز از این مسأله در امان نمانده است.

مهاجرت نخبگان از دهه ۳۰ در ایران آغاز شده است و تاکنون نیز ادامه داشته است. البته در این میان فراز و فرودهای بسیاری داشته است. انگیزه ابتدایی بعد از کودتای ۲۸ مرداد سال ۳۲ به وجود آمده است که عوامل اقتصادی و سیاسی پررنگ‌تر بوده است.

بعد از انقلاب اسلامی نیز تحصیل و شرایط سیاسی بعضی از افراد موجب مهاجرت شد. در این میان عده‌ای تحت تأثیر شخصیت والای حضرت امام(ره) بازگشتند. اما جنگ موجب مهاجرت مجدد عده‌ای از این افراد شد. در دوران سازندگی نیز عده‌ای دارای تحصیلات عالی و متخصص با انگیزه‌هایی چون کار و موقعیت‌های اجتماعی و اقتصادی مهاجرت کردند.

دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی عدم تناسب و توجه منطقی بین درآمدهای مشاغل کشور، افزایش جذابیت‌های مادی خارج از کشور، فاصله موجود در امکانات زندگی در کشورهای صنعتی با ایران، ناهمگونی فرهنگی و سیاسی برخی متخصصان با اعتقادات و ارزش‌های حاکم بر جامعه را از سایر عوامل مهاجرت این افراد دانستند.

ایشان درباره علت تأسیس دفتر جذب نخبگان در سال ۱۳۶۶ از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی گفتند: هدف از تأسیس این دفتر ایجاد هماهنگی برای حفظ دانشمندان در داخل کشور و نیز جذب نخبگان علمی خارج از کشور که تمایل به خدمت به کشور را دارند بوده است. ایشان افزودند: شورای عالی به منظور تأمین نیازهای این دفتر، فهرست نیازمندی‌های دفتر جذب را برای ۲ ماهه آخر سال ۶۷ و سال ۶۸ تأیید کرد. در سال ۷۲ نیز وظایف دفتر مورد بازنگری قرار گرفت و نهاد ریاست جمهوری نیز جایگاه اجرایی در نظر گرفته شد. در تبصره ۴۴ و ۴۵ قانون برنامه اول و تبصره ۴۰ قانون برنامه دوم توسعه، دولت موظف شده بود تسهیلات لازم را به نخبگان علمی و اعضای هیأت علمی ارائه دهد.

دکتر کی‌نژاد معتقد است جلوگیری از خروج نخبگان امری محال است اما با ایجاد سیاست‌هایی می‌توان این امر را کاهش داد. ساماندهی شیوه جذب و استخدام هزینه‌بگیرها در نظام آموزش عالی، آشنا کردن افراد با ظرفیت‌های علمی و تحقیقاتی کشور از سیاست‌های کاهش روند فرار مغزها به خارج از کشور است.

دکتر کی‌نژاد، برگزاری همایش‌ها و نشست‌های علمی و منطقه‌ای بین دانشمندان و مسئولین برای بازگشت نخبگان، اعطای اعتبارات دولتی به مراکز که زمینه جذب نخبگان خارج از کشور را فراهم کنند را از سیاست‌های دیگر این مصوبه نامیدند و گفتند: به بازگشت نخبگان نمی‌توان امیدوار بود اما با برنامه‌ریزی برای حضور پاره وقت و موردی آنان از طریق جمع‌آوری آمار و ارقام مستند از تعداد و تخصص ایشان و شناسایی نیازهای اساسی مراکز علمی - دانشگاهی می‌توان زمینه را برای استفاده از توان علمی این افراد در جامعه آماده کرد.

همچنین دکتر کی‌نژاد استفاده از دانشگاه الکترونیکی و ارتباطات پیشرفته (فناوری‌های نوین ارتباطی) و ایجاد دانشگاه الکترونیکی را در استفاده از توانایی دانشمندان خارج از کشور مفید ارزیابی کردند.